

О. В. Шишкіна
М. В. Дубина

ГРОШІ ТА КРЕДИТ:

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

(у схемах і таблицях)

УДК 336.74/77

ББК 65.262

Ш65

Рекомендовано до друку вченою радою Чернігівського національного технологічного університету (протокол № 4 від 26 березня 2018 р.).

Рецензенти:

Вовк В. Я., д-р екон. наук, професор, професор кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця;

Коваленко Ю. М., д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансових ринків Університету державної фіскальної служби України;

Лук'яненко І. Г., д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів Національного університету «Кисво-Могілянська Академія».

Шишкіна О. В.

Ш65 **Гроші та кредит: теорія і практика (у схемах і таблицях) : навчальний посібник / О. В. Шишкіна, М. В. Дубина. — Чернігів : видавець Брагинцев О. В., 2018. — 572 с.**

ISBN 978-617-7570-11-9

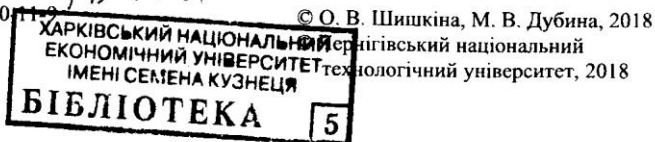
У посібнику викладено фундаментальні положення теорій грошей і кредиту, досліджено питання сутності та структури грошового обороту й грошової маси, методів і механізмів їх регулювання; розглянуто питання функціонування і розвитку грошового ринку, грошової, валютної та кредитної систем. Значна увага приділяється питанням грошово-кредитної політики й особливостям її реалізації в умовах інфляційних процесів та у періоди реалізації грошових реформ. Проведено аналіз кредитної системи України та її основних компонентів: банківської системи, у тому числі досліджено особливості функціонування Центрального банку та комерційних банків; системи небанківських фінансово-кредитних установ. З'ясовано роль фінансових посередників у розвитку грошового ринку та національної економіки загалом, визначено їх види та основні функції, ідентифіковано спектр виконуваних такими установами операцій, систематизовано джерела формування і напрямки використання їх фінансових ресурсів.

Навчальний посібник підготовлено відповідно до навчальної робочої програми з нормативної дисципліни «Гроші та кредит», яка входить до навчального плану підготовки бакалаврів економічних спеціальностей. Особливістю цього навчального посібника є: структурованість і наочність подання матеріалів у вигляді численних схем і таблиць, що дозволяє краще систематизувати та засвоїти матеріал та наявність значного обсягу різноманітних за темою практичних завдань.

Призначено для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ, наукових працівників, фахівців, які цікавляться теоретичними та прикладними аспектами функціонування грошей, кредиту, банків, грошового і валютного ринків та прагнуть поглибити власні знання у сфері механізмів регулювання грошового обороту, грошової маси, емісії та інфляційних процесів тощо.

УДК 336.74/77

ISBN 978-617-7570-11-9

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	9
РОБОЧА ПРОГРАМА КУРСУ	11
РОЗДІЛ 1. СУТЬ І ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ	18
1.1. Походження грошей. Раціоналістична та еволюційна концепції походження грошей	18
1.2. Роль держави у створенні грошей	20
1.3. Форми і види грошей та їх еволюція	21
1.4. Вартість і купівельна спроможність грошей	28
1.5. Функції грошей та їх еволюція	29
1.6. Роль грошей у ринковій економіці	34
Контрольні питання	34
Теми для індивідуальної роботи студентів	35
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	36
Вставити пропущені слова	36
Тестові ситуації	37
Правильно-неправильно	42
Задачі	43
Проблемні ситуації та дискусійні питання	45
Список використаних джерел до розділу 1	45
РОЗДІЛ 2. ГРОШОВИЙ ОБОРОТ І ГРОШОВА МАСА	49
2.1. Грошовий оборот: сутність, поняття та основні складові	49
2.2. Структура грошового обороту	52
2.3. Маса грошей, що обслуговує грошовий оборот, склад та фактори, що визначають її зміну	56
2.4. Швидкість обігу грошей та її вплив на масу і стабільність грошей	59
2.5. Закон кількості грошей, необхідних для обороту: сутність, вимоги та наслідки порушення вимог	60
2.6. Проблема монетизації валового внутрішнього продукту	61
2.7. Механізм поповнення маси грошей в обороті	62
2.7.1. Первинна емісія грошей	63
2.7.2. Вторинна емісія грошей	64
2.7.3. Емісія грошей та грошовий мультиплікатор	65
Контрольні питання	67
Теми для індивідуальної роботи студентів	69
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	69
Вставити пропущені слова	69
Тестові ситуації	70
Правильно-неправильно	76
Задачі	78
Проблемні ситуації та дискусійні питання	81
Список використаних джерел до розділу 2	82

РОЗДІЛ 3. ГРОШОВИЙ РИНОК	83
3.1. Сутність грошового ринку. Особливості виявлення на ринку основних ринкових ознак: попиту, пропозиції, ціни	84
3.2. Інституціональна модель грошового ринку	86
3.3. Економічна структура грошового ринку	87
3.4. Попит на гроші: сутність, складові, фактори зміни	92
3.5. Пропозиція грошей: сутність та механізм формування	95
3.6. Графічна модель грошового ринку	96
3.7. Процент як ціна грошей і основа рівноваги на грошовому ринку	97
Контрольні питання	98
Теми для індивідуальної роботи студентів	99
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	100
Вставити пропущені слова	100
Тестові ситуації	101
Правильно-неправильно	107
Задачі	108
Проблемні ситуації та дискусійні питання	110
Список використаних джерел до розділу 3	111
РОЗДІЛ 4. ГРОШОВА СИСТЕМА	113
4.1. Сутність, база формування і функціонування грошової системи	114
4.2. Структура грошової системи. Створення й розвиток грошової системи України	115
4.3. Основні типи грошових систем, їх еволюція. Системи металевого і кредитного обігу	144
4.4. Державне регулювання грошової сфери як головне призначення грошової системи	151
4.5. Сутність і типи грошово-кредитної політики	153
4.6. Фіскально-бюджетна і грошово-кредитна політика в системі державного регулювання ринкової економіки	156
Контрольні питання	157
Теми для індивідуальної роботи студентів	158
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	159
Вставити пропущені слова	159
Тестові ситуації	160
Правильно-неправильно	165
Задачі, проблемні ситуації та дискусійні питання	167
Список використаних джерел до розділу 4	168
РОЗДІЛ 5. ІНФЛЯЦІЯ ТА ГРОШОВІ РЕФОРМИ	171
5.1. Теорії інфляції: економічні причини появи та основні постулати	172
5.2. Інфляція: суть, форми прояву, причини та наслідки	175
5.3. Грошові реформи: поняття, цілі та види та методи проведення грошових реформ	198
5.4. Особливості проведення грошової реформи в Україні у період 1991–1996 років	200

Контрольні питання	206
Теми для індивідуальної роботи студентів	207
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	207
Вставити пропущені слова	207
Тестові ситуації	208
Правильно-неправильно	213
Задачі	215
Проблемні ситуації та дискусійні питання	216
Список використаних джерел до розділу 5	217
РОЗДІЛ 6. ВАЛЮТНІ ВІДНОСИНИ ТА ВАЛЮТНІ СИСТЕМИ	221
6.1. Сутність та роль валютних відносин у розвитку національної та світової економіки	222
6.2. Валюта: сутність та види	223
6.3. Валютний курс: сутність, основи формування та види.	
Конвертованість валют	229
6.4. Валютний ринок: сутність і основи функціонування	233
6.4.1. Валютні операції	237
6.4.2. Учасники валютного ринку	242
6.5. Валютне регулювання: сутність та необхідність	244
6.5.1. Механізм регулювання валютного курсу: девальвація, ревальвація, валютна інтервенція	244
6.5.2. Платіжний баланс у механізмі валютного регулювання	247
6.6. Валютні системи: поняття, структура, призначення, види	248
Контрольні питання	254
Теми для індивідуальної роботи студентів	255
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	256
Вставити пропущені слова	256
Тестові ситуації	257
Правильно-неправильно	262
Задачі	264
Проблемні ситуації та дискусійні питання	266
Список використаних джерел до розділу 6	268
РОЗДІЛ 7. КІЛЬКІСНА ТЕОРІЯ ГРОШЕЙ І СУЧАСНИЙ МОНЕТАРИЗМ	271
7.1. Розвиток грошових теорій	271
7.2. Металістична теорія грошей	273
7.3. Номіналістична теорія грошей	274
7.4. Класична кількісна теорія грошей: причини появи, основні постулати та їх еволюція	275
7.5. Неокласичний варіант розвитку кількісної теорії грошей	276
7.6. Дж. Кейнс і його внесок у кількісну теорію грошей	277
7.7. Сучасний монетаризм як альтернативний напрямок кількісної теорії	278
7.8. Кейнсіансько-неокласичний синтез грошово-кредитної політики	279
Контрольні питання	279

Теми для індивідуальної роботи студентів	281
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	281
Вставити пропущені слова	282
Тестові ситуації	282
Правильно-неправильно	288
Задачі, проблемні ситуації та дискусійні питання	289
Список використаних джерел до розділу 7	291
РОЗДІЛ 8. КРЕДИТ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	295
8.1. Теорії кредиту	296
8.2. Загальні передумови формування кредитних відносин. Необхідність і доцільність кредиту	300
8.3. Сутність кредиту. Зв'язок кредиту з іншими економічними категоріями	301
8.4. Процент за кредит	303
8.4.1. Прості ставки позикових процентів	306
8.4.2. Складні ставки процентів	308
8.5. Стадії та закономірності руху кредиту	310
8.6. Принципи кредитування	311
8.7. Форми та види кредиту	312
8.7.1. Комерційний кредит	318
8.7.2. Банківський кредит та його різновиди	323
8.7.3. Класифікація кредитів, що видані парабанківськими установами	329
8.7.4. Державний кредит	333
8.7.5. Міжнародний кредит	335
Контрольні питання	337
Теми для індивідуальної роботи студентів	338
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	339
Вставити пропущені слова	339
Тестові ситуації	340
Правильно-неправильно	346
Задачі	348
Проблемні ситуації та дискусійні питання	349
Список використаних джерел до розділу 8	350
РОЗДІЛ 9. КРЕДИТНІ СИСТЕМИ	353
9.1. Кредитна система: поняття, етапи еволюції та структура	354
9.2. Інфраструктура кредитної системи країни	359
9.3. Поняття, суть та функції банківської системи як ключового елемента кредитної системи	361
Контрольні питання	365
Теми для індивідуальної роботи студентів	366
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	366
Вставити пропущені слова	367
Тестові ситуації	367
Правильно-неправильно	372

Задачі	374
Проблемні ситуації та дискусійні питання	375
Список використаних джерел до розділу 9	375
РОЗДІЛ 10. ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ ГРОШОВОГО РИНКУ	378
10.1. Сутність фінансових посередників та їхні основні функції	379
10.2. Види фінансових посередників	380
10.3. Історія розвитку фінансових посередників	384
10.4. Сутність, роль і основні види небанківських фінансово-кредитних установ (небанківських фінансових установ, парабанківських посередників)	398
10.5. Страхові компанії: сутність та механізми функціонування	400
10.6. Недержавні пенсійні фонди: сутність, основні види та механізми функціонування	403
10.7. Кредитні спілки: сутність та особливості функціонування	410
10.8. Фінансові компанії та особливості їхньої діяльності	412
10.9. Лізингові компанії	416
10.10. Факторингові компанії (фактори): сутність, механізм функціонування та перспективи розвитку	422
10.11. Ломбарди: сутність, мета й завдання функціонування	430
10.12. Сутність інститутів спільного інвестування та їхня діяльність в Україні	432
10.13. Довірчі товариства (трастові компанії)	438
Контрольні питання	439
Теми для індивідуальної роботи студентів	443
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	443
Вставити пропущені слова	444
Тестові ситуації	446
Правильно-неправильно	451
Задачі	454
Проблемні ситуації та дискусійні питання	454
Список використаних джерел до розділу 10	455
РОЗДІЛ 11. ЦЕНТРАЛЬНІ БАНКИ	460
11.1. Роль центральних банків у розвитку національних економічних систем	461
11.2. Історичні аспекти виникнення та розвитку центральних банків	462
11.3. Сутність та функції Національного банку України	463
11.4. Організаційна структура управління Національним банком України	466
11.5. Принципи функціонування Національного банку України	470
11.6. Особливості економічного розвитку Національного банку України	473
11.7. Основні операції Національного банку України	474
11.8. Операції рефінансування Національного банку України	475
Контрольні питання	476
Теми для індивідуальної роботи студентів	477
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	477

Вставити пропущені слова	478
Тестові ситуації	479
Правильно-неправильно	483
Задачі	485
Проблемні ситуації та дискусійні питання	486
Список використаних джерел до розділу 11	486
РОЗДІЛ 12. КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ ТА ЇХНІ ОСНОВНІ ОПЕРАЦІЇ	489
12.1. Сутність та функції комерційних банків	490
12.2. Види комерційних банків та їхня характеристика	493
12.3. Банківські об'єднання	502
12.4. Сутність, основні ознаки та види банківських послуг	503
12.5. Операції комерційних банків	507
12.5.1. Структура та види пасивних операцій комерційних банків	511
12.5.2. Сутність та особливості реалізації активних операцій комерційного банку	512
12.5.3. Види комісійно посередницьких операцій комерційних банків та особливості їх надання	513
12.6. Історія розвитку банківських установ в Україні	514
Контрольні питання	516
Теми для індивідуальної роботи студентів	517
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	517
Вставити пропущені слова	517
Тестові ситуації	518
Правильно-неправильно	523
Задачі	525
Проблемні ситуації та дискусійні питання	526
Список використаних джерел до розділу 12	526
РОЗДІЛ 13. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ УСТАНОВИ ТА ФОРМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ЇХ З УКРАЇНОЮ	529
13.1. Загальна характеристика міжнародних валютно-кредитних установ	530
13.1.1. Міжнародний валютний фонд	531
13.1.2. Світовий банк	536
13.1.3. Міжнародні валютно-фінансові установи Європи	543
13.2. Фінанси міжнародних установ	546
Контрольні питання	556
Теми для індивідуальної роботи студентів	557
Економічний диктант з основних термінів і понять теми	557
Вставити пропущені слова	558
Тестові ситуації	559
Правильно-неправильно	564
Проблемні ситуації та дискусійні питання	566
Список використаних джерел до розділу 13	568